

Mervart, Jan: Kultura v karanténě. Umělecké svazy a jejich konsolidace za rané normalizace. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2015.

Tak jako náleží pokus o radikální reformu stávající podoby socialistického systému v Československu v letech 1968/69 nazývaný Pražským jarem a jeho následné potlačení na přelomu 60. a 70. let ke klíčovému událostem československých dějin i k důležitým aspektům vývoje celého sovětského bloku, patří toto téma k jednomu z nejfrekventovanějších v československé, resp. české a slovenské historiografii, stranou pozornosti nezůstalo ani za hranicemi České republiky a Slovenska. To nicméně neznamená, že k němu již nelze přinést nic nového, ať již z hlediska faktografického či interpretativního. O tom svědčí právě posuzovaná publikace o uměleckých svazech na sklonku 60. a počátku 70. let a jejich „konsolidaci“.

V osobě Jana Mervarta si tato problematika jistě našla vysoce fundovaného interpreta. Jedná se o renomovaného autora, jenž se dlouhodobě zabývá vedle jiných témat právě českými a slovenskými intelektuálními dějinami s akcentem na 60. léta 20. stol. a nástupem tzv. normalizace. Mohl tak plynule navázat na svoji předchozí publikaci *Naděje a iluze. Čeští a slovenští spisovatelé v reformním hnutí šedesátých let* (Praha, Host 2011) analyzující komplikované vztahy českých a slovenských reformně orientovaných komunistických spisovatelů s novotnovským i dubčkovským vedením Komunistické strany Československa v letech 1963–1968. Na úvod tohoto posudku je tak nutno konstatovat, že se jedná bezesporu o práci velice kvalitní, založenou na znalosti širokého spektra pramenů i literatury. Navíc je psána velice čtivým, v dobrém slova smyslu – bez zpochybnění odborné kvality – až beletristickým jazykem. Samotné téma je pak velmi důležité a to nejenom z hlediska analýzy období Pražského jara a nástupu tzv. normalizace, ale též jako významný příspěvek k obecnějšímu problému – k otázce vztahu umělců a obecně intelektuálů k moci. Níže uvedené připomínky tedy nic nemohou změnit na celkově vysoce kladném hodnocení práce, jsou myšleny spíše jako podněty k diskusi.

První polemická glosa se týká autorova metodologického vymezení obsaženého v úvodu. Jan Mervart v něm nezastírá osobní motivace pro zpracování daného problému, což mi nikterak nevádí, spíše mi je sympatické. Také se v práci netají svými ideovými východisky – vlivem marxistické filozofie, který se ve vlastním textu projevuje mj. hojnými odkazy na dílo italského politika, publicisty a marxistického filozofa Antonia Gramsciho (jeho práce byly velmi oblíbené právě v 60. letech), především na jeho koncepci kulturní hegemonie jako prostředku udržování moci v kapitalistické společnosti a existence značné míry provázanosti

občanské společnosti se státem. V úvodu autor uvádí, že vědecké bádání může být angažované, aniž by zpochybnilo principy svého oboru. Ani s tímto tvrzením v podstatě nemám problémy. Nemyslím si, že by to v Mervartově případě bylo na úkor základních principů historiografické práce, koneckonců jedná se o obor navýsost interpretativní. Autor se v obecné rovině vymezuje vůči reformně komunistické generaci historiků i vůči autorům spadajícím podle něj do generace historiků liberálních, aniž by v druhém případě s výjimkou Jiřího Hoppeho vysvětlil, kdo do této skupiny podle něj patří a komu tedy ponechává „hru na schovávání osobních sympatií a politického přesvědčení za masku objektivitu“. Osobně se domnívám, že se jedná o tak pestrou škálu osobností, že toto zglajšaltované tvrzení není na místě. Na druhou stranu chápu, že pro formát knihy, která vyšla v ediční řadě Nakladatelství Lidových novin Knižnice Dějin a současnosti, by širší historiografická analýza nebyla příliš vhodná.

Kniha je rozdělena do tří logicky vymezených celků. První dvě kapitoly nazvané Proměny kulturní politiky a Obnovení pořádku v kulturních svazech analyzují proměnu politiky komunistického establishmentu vůči kulturním svazům a jejich členům v letech 1968–1971/72, třetí kapitola pak nabízí pohled z opačné strany, tedy z pohledu uměleckých svazů a jejich představitelů. Tento přístup se mi jeví jako velmi nosný, autor se tak vyvaroval jednoznačnému pohledu až zkreslení, jehož se dopouštějí ti, kteří se zaměřují pouze na jeden úhel pohledu, resp. omezený okruh pramenů. V úvodu si J. Mervart vymínil odpovědět na tři základní, navzájem provázané otázky – jaké měla tzv. konsolidace uměleckých svazů a kultury obecně zázemí v proměněné kulturní politice, co vlastně bylo „znormalizováno“ a co tento proces vypovídá o tvůrcích normalizační politiky; jaké cíle konsolidace sledovala, zda byla její předem dána, či se proměňovala s vývojem politické situace; z mého pohledu možná nejzávažnější otázka pak zní, jak je možné, že se organizace pokládané za spolutvůrce reformního hnutí nechaly nastupujícím normalizačním režimem relativně tak snadno zpacifikovat.

Na tyto otázky pak kniha nabízí jasně a srozumitelně formulované odpovědi. Plně např. souhlasím s Mervartovým názorem, že tvůrci kulturní politiky neměli zpočátku jasnou představu o podobě „zkonsolidované“ kultury, ani o tom, jak mají při tomto procesu postupovat. Potvrzuje se tím mj. výsledky předchozích výzkum některých autorů – uvést je možno Zdeňka Doskočila a jeho práci o nástupu tzv. normalizace v Československu *Duben 1969. Anatomie jednoho mocenského zvratu* (Praha – Brno 2006) – o tom, že tvůrci normalizační politiky neměli zpočátku jasnou představu o její podobě a realizaci, k jejímu utváření docházelo tak říkajíc za pochodu. K ústupu od rozhodné obhajoby reformního hnutí

pak vedla řada okolností, vedle hrozby ztráty hmotného zabezpečení Jan Mervart správně vyzdvihuje obavu kulturních pracovníků z toho, že budou obviněni z vytváření „druhého“ mocenského centra. Věcí diskuse samozřejmě je míra kontinuity či diskontinuity vývoje nejen kulturní politiky, ale i dějin celé země v šedesátých letech a v období tzv. normalizace. Osobně shledávám spíše větší míru diskontinuity, než autor posuzované knihy, nicméně plně respektuji jeho názor, podložený relevantními argumenty, jejichž polemický rozbor by nicméně byl již nad rámec tohoto posudku.

Pokud bych knize něco vytkl, tak poněkud zamrzí rezignování J. Mervarta na širší sledování slovenského aspektu dané problematiky. Je to poměrně překvapivé u autora, který se slovenským dějinám výrazně věnuje a jehož vědecký zájem nekončil – jak tomu v poslední době v české historiografii bohužel stále častěji bývá zvykem – na řece Moravě. V tom vidím určité negativum oproti jeho výše citované práci *Naděje a iluze*. Argumentace, že absence slovenské problematiky v publikaci odráží dobový nezájem české strany o dění ve východní části republiky, z mého hlediska nevyznívá zcela přesvědčivě. Minimálně se nabízela možnost komparace vývoje na české a slovenské kulturní scéně a tím i podob tzv. normalizace v obou částech země. Na druhou stranu tento z mého pohledu jistý handicap plně vyvažuje zvýraznění analytictější stránky přístupu ke sledované látce, která je zvláště výrazná v poslední kapitole knihy. Z faktografického hlediska bych snad upozornil pouze na chybné tvrzení na straně 113, že Vysokoškolský výbor byl zastřešujícím orgánem původně spontánního studentského hnutí. Ve skutečnosti se jednalo o Vysokoškolský výbor KSČ Praha, který tuto roli nehrál, byť studenty – členy komunistické strany též reprezentoval. (V českých zemích byl oním zastřešujícím orgánem Svaz vysokoškolského studentstva Čech a Moravy.) Z hlediska celé knihy se však jedná o marginalitu.

Jak již bylo řečeno, výše uvedené připomínky či polemické glosy nemají za cíl zpochybnit vysokou kvalitu a originalitu Mervartovy práce, představují spíše podnět k diskusi. **Kniha podle mě bezesporu splňuje nároky kladené na habilitační práci a plně ji tak doporučuji k obhajobě.**

28. 3. 2020

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, PhD.
katedra historie
Fakulty Přírodovědně-humanitní a
pedagogické
Technické univerzity v Liberci